

กลวิธีการบรรเลงขอในวงมโหรีโคราช: กรณีศึกษาวงพนมพร จังหวัดนครราชสีมา

Playing techniques of local fiddle in Korat Mahori ensemble : a case study of the Phanomphorn ensemble

ชนาวัดณ์ จอนจอหอ, เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี*

Chanawat Johnjoho, Chalernsak Pikulsri*

หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาดุริยางคศิลป์ (ดนตรีวิทยา) มหาวิทยาลัยขอนแก่น
Master of fine and applied arts (Music) Degree Khonkaen University

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพของวงมโหรีโคราช วงพนมพร อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา 2) เพื่อศึกษาวิธีการบรรเลงขอของวงมโหรีโคราช วงพนมพร อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยใช้วิธีการศึกษาทางดนตรีวิทยาเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนามนำมาตรวจสอบ และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยพบว่า 1) วงพนมพร ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2535 โดย นายพนม จำลองกลาง เป็นรูปแบบวงมโหรีโคราชดั้งเดิมใช้ชื่อว่า “วงมโหรีโคราช วงพนมพร” มีสมาชิกภายในวงในครั้งแรกเพียง 6 คน เมื่อกระแสวัฒนธรรมดนตรีตะวันตกเข้ามามีอิทธิพลในท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น งานที่เคยได้รับเริ่มลดน้อยลงปี พ.ศ. 2540 จึงปรับเปลี่ยนวงมโหรีโคราชดั้งเดิมเป็นลักษณะวงดนตรีลูกทุ่งมีการร้องเพลงประสมรำ และได้นำเครื่องดนตรีตะวันตกเข้ามาประสมวง ได้แก่ กีตาร์เบส คีย์บอร์ด กลองชุด และกลองคองกา เข้ามาแทนเครื่องดนตรีเดิม แต่คงชอกลางไว้บรรเลงกับเครื่องดนตรีตะวันตกอื่นๆ และชอกลางยังเป็นเครื่องดนตรีหลักในวง จึงได้ปรับเปลี่ยนชอวงใหม่ว่า “วงมโหรีโคราชประยุกต์ คณะพนมพร บ้านช่องอยู่” ปัจจุบันมีนักดนตรี ผู้บรรเลงขอ 3 คน ผู้บรรเลงดนตรีอื่นๆ 5 คน มีบทเพลงมโหรีดั้งเดิม และเพลงสมัยนิยม มีทั้งหมด 26 เพลง มีเพลงหลัก คือ เพลงพัดชาและเพลงล้อเลื่อน เป็นเพลงหลักใช้ในพิธีไหว้ครู รับงานอยู่ 3 ประเภท คือ งานอุปสมบท งานกฐิน-ผ้าป่า และงานเลี้ยงผีตาบู่ 2) กลวิธีการบรรเลงขอของวงมโหรีโคราช วงพนมพร อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา พบในกลวิธีการบรรเลงขอของ นายพนม จำลองกลาง อยู่ 3 กลวิธี คือ กลวิธีการประสาย กลวิธีการข่มสาย และกลวิธีการรูดสาย กลวิธีที่พบในการบรรเลงขอของ นายปรีชา มีหมื่นไวย มีอยู่ 3 กลวิธี คือ กลวิธีการประสาย กลวิธีการข่มสาย และกลวิธีการรูดสาย กลวิธีที่พบในการบรรเลงขอของ นายฉลอ ไหมโคกสูง มีอยู่ 4 กลวิธี คือ กลวิธีการประสาย กลวิธีการข่มสาย กลวิธีการรูดสาย และกลวิธีการดีดสาย

คำสำคัญ : กลวิธีการบรรเลงขอ, มโหรีโคราช, วงพนมพร จังหวัดนครราชสีมา

ABSTRACT

This objectives of this research aimed at studying 1) the general information about Phanomphorn Mahori Korat ensemble in Mueang District, Nakhon Ratchasima Province and 2) the method of saw playing in Phanomphorn Mahori Korat Ensemble in Mueang District, Nakhon Ratchasima Province by using musicology methodology to collect data from field study to verify and analyze by using qualitative research methodology.

The results indicated that 1) Phanomphorn Korat Mahori Ensemble was established in 1992 by Mr. Phanom Jamlongklang. The ensemble was a traditional Korat Mahori Ensemble and originally named “Phanomphorn Mahori Korat Ensemble”. The ensemble first had 6 members, but when the stream of western music culture had influenced Thai society, the work opportunities given to the ensemble started to decrease. In 1997, the ensemble was reformed from traditional Korat ensemble into a folk music ensemble with singing and dancing together with adding some western music instruments namely, the base, keyboard, drum set, and Conga into the ensemble. However, So-klang (middle sized saw) was kept as main and the only traditional instrument to play with other western instruments. The ensemble, then, changed its name into “Phanomphorn Ensemble Chong Ou–Applied Mahori Korat Ensemble”. At the moment, there are three saw players and five other instrument players. The ensemble plays various traditional Mahori songs as well as contemporary songs which includes 26 songs where the main songs are Patcha, and Loluean used as the main songs in teacher worshipping ceremony. The ensemble plays in particular three types of ceremonies which are ordination ceremony, rope offering ceremony, and spirits food offering ceremony. 2) There are three methods of saw playing of Phanomphorn Mahori Korat ensemble, by Mr. Phanom Jamlongklang, which are mordent, vibrato and note position changing method. Whereas Mr. Preecha Meemuenwai includes has three methods of playing saw which are mordent, trill, and vibrato while Mr. Chalo Maikoksung has four methods including mordent, vibrato, note position changing method, and left hand pizzicato.

Keywords : Playing techniques of local fiddle, Mahori Korat Ensemble, The phanomphorn ensemble.

บทนำ

มโหรีเป็นเครื่องดนตรีที่ชนชาติขอมเป็นผู้ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมาเอง สยามรับอิทธิพลเป็นแบบอย่างมาต่อเติมแก้ไขในภายหลัง แต่เดิมใช้ผู้ชายเป็นผู้บรรเลง ต่อมาเมื่อมีระบบกษัตริย์เข้ามามีความเชื่อเรื่องสมมติเทพ จึงฝึกผู้หญิงเข้าไปบรรเลงดนตรีแทนผู้ชายในเขตพระราชฐานชั้นในของพระมหากษัตริย์ ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ในสมัยโบราณใช้เรียกวงดนตรีบรรเลงโดยทั่วไป วงมโหรีเครื่องสายก็เรียกว่ามโหรีเครื่องสาย วงปี่พาทย์ก็เรียกว่ามโหรีปี่พาทย์ แต่ปัจจุบันคำว่ามโหรีใช้เรียกเฉพาะการบรรเลงที่มีเครื่องดนตรีคือเครื่องสายกับวงปี่พาทย์ผสมวงร่วมกัน (ประสิทธิ์ อินทพร, 2538 : 188–195) จากหลักฐานทางโบราณคดีแสดงถึงความเก่าแก่ของวงมโหรี ได้แก่ รูปแกะสลักภาพผู้หญิง กำลังบรรเลงดนตรีแบบเดียวกับวงมโหรีสมัยสุโขทัยที่ตำบลคูบัว จังหวัดราชบุรี เกี่ยวข้องกับภาพจิตรกรรมฝาผนังสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย รวมถึงวงมโหรีสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นในหลายส่วนที่มีความเกี่ยวเนื่องกัน (สุกิจ พลประถม, 2538 : 55–68.)

ความเป็นมาของวงมโหรีในภาคอีสาน นิยมกันในเขตอีสานใต้ บริเวณจังหวัดศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ ชัยภูมิ และนครราชสีมา ตลอดจนได้แพร่กระจายเข้าสู่จังหวัดใกล้เคียง วงมโหรีปี่แก้ว หรือ วงมโหรีโคราช พจนานุกรมภาษาโคราชบันทึกคำว่า มโหรี ไว้หมายถึง ดนตรีที่ใช้ในการสมโภช มีปี่ ซอ และกลองเป็นสำคัญ (มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล, 2557 : 228) วงมโหรีโคราชยังเป็นวงดนตรีพื้นบ้านที่ยังคงรับใช้ชุมชนและสังคมอย่างแพร่หลาย มีทั้งวงมโหรีดั้งเดิม และวงมโหรีประยุกต์ วงมโหรีโคราชนิยมบรรเลงในงานมงคลต่างๆ เช่น งานบุญเทศน์มหาชาติ งานอุปสมบท งานทอดผ้าป่า งานทอดกลี้น งานแต่งงาน งานแห่เทียนพรรษา รวมไปถึงงานบุญประเพณีต่างๆ ต่างใช้วงมโหรีโคราชเข้าไปร่วมในพิธีทั้งสิ้น รวมถึงงานพิธีกรรมที่ท้องถิ่นอื่นเรียกว่าการเข้าผีปู่ตา แต่ชาวโคราชจะเรียกว่า “เข้าผีตาบู่” ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการเข้าทรงผีปู่ตายาย หรือวิญญาณของบรรพบุรุษ บทเพลงที่ใช้ในการบรรเลงวงมโหรีโคราชเรียกว่า “เพลงมโหรี” ลักษณะเด่นของเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงเป็นเอกลักษณ์ของวงมโหรีโคราช ประกอบไปด้วยเครื่องดนตรีประเภทเป่า ปี่ และตี ประกอบด้วย ปี่แก้ว ซอ กลองมโหรี ฉิ่ง ฉาบใหญ่ และฉาบเล็ก โดยใช้ปี่แก้วเป็นเครื่องดนตรีชิ้นหลักเดินทำนองหลัก

เวลาผ่านไปวงมโหรีปี่แก้วดั้งเดิมถูกปรับเปลี่ยนไปเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้ตามกระแสสังคม วงมโหรีโคราชหลายวงนำเครื่องขยายเสียงและเครื่องดนตรีตะวันตกเข้ามาประยุกต์ผสมผสานกับเครื่องดนตรีดั้งเดิม นำไมโครโฟน (Microphone)

เข้ามาดัดแปลงประยุกต์ ต่อมาปีแก้วหาผู้บรรเลงได้ยากยิ่งขึ้น อีกทั้งไม่มีผู้สืบทอดอย่างต่อเนื่อง และด้วยปีแก้วเป็นเครื่องดนตรีที่มีระบบเสียง 7 เสียง แบ่งเท่าเหมือนกับระบบเสียงในดนตรีไทย ทำให้ระบบเสียงไม่สามารถจะบรรเลงปีแก้วเข้ามาประยุกต์กับเครื่องดนตรีตะวันตกที่เป็นระบบ 12 เสียง แบ่งเท่า เป็นเหตุให้คงเหลือไว้แต่ซอ ที่ยังสามารถปรับเปลี่ยนการบรรเลงประยุกต์เข้ากับบทเพลงสมัยใหม่ได้

การเปลี่ยนแปลงทางสภาพสังคมและวัฒนธรรมเป็นส่วนสำคัญที่ปรับเปลี่ยนกลวิธีการบรรเลงรวมถึงบทเพลงมโหรีโคราชดั้งเดิมที่ใช้บรรเลงสืบทอดต่อกันมา ส่งผลให้ผู้ที่ใช้บรรเลงซอในวงมโหรีโคราชต้องปรับกลวิธีการบรรเลงและบทเพลงเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยเท่าทันสังคมในยุคปัจจุบันและตอบสนองแต่ผู้ชมผู้ฟังบทเพลงการบรรเลงซอในวงมโหรีโคราชดั้งเดิมอยู่ในสภาพที่นาเป็นห่วง ใกล้สูญหายเป็นอย่างยิ่ง วัฒนธรรมดนตรีท้องถิ่นได้ถูกระแสวัฒนธรรมตะวันตกที่มีวัฒนธรรมแข็งแกร่งกว่าส่งอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น

รวมถึงเรื่องการเปลี่ยนแปลงของเครื่องดนตรี และบทเพลงในวงมโหรีโคราชแต่ละวงมีผลต่อการบรรเลงซอที่ถูกปรับเปลี่ยน สร้างสรรค์ แต่งเติมออกไปอย่างหลากหลายแตกต่างกัน ตลอดจนรูปลักษณะทางกายภาพของวงมโหรีโคราชแต่ละวงต่างก็มีรูปลักษณะ และให้ระบบเสียงแตกต่างกันเช่นเดียวกันกับกลวิธีการบรรเลงวงมโหรีโคราช วงพนมพร เป็นวงมโหรีโคราชที่มีชื่อเสียงวงหนึ่งในเขตพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดใกล้เคียงที่ยังคงได้รับใช้สังคม รับงานแสดงมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้สะท้อนถึงสภาพ และบทบาท หน้าที่ ในการรับใช้สังคมมีการปรับตัวเข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย วงมโหรีโคราชบางวงอาจทอดทิ้งเครื่องดนตรีดั้งเดิม มีการนำคีย์บอร์ดไฟฟ้าบรรเลงเป็นดนตรีขึ้นหลักของวงแทนที่ซอ แต่วงมโหรีโคราช วงพนมพร ยังคงอนุรักษ์ซอกลางและปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมโดยการนำซอกลางพื้นบ้านมาประยุกต์ ประสมร่วมกับเครื่องดนตรีตะวันตกได้อย่างลงตัว โดยไม่ได้ทอดทิ้งเครื่องดนตรีดั้งเดิม รับใช้ชุมชน และสังคมที่เดินตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาว่า กลวิธีการบรรเลงซอในวงมโหรีโคราชวงพนมพรมีกลวิธีในการบรรเลงซออย่างไร ถึงยังได้รับความนิยมจากผู้จ้าง และผู้ที่ได้รับฟัง การบรรเลงให้ได้สำเนียงซอของ วงมโหรีโคราชเป็นอย่างไร โอกาสที่ใช้ซอบรรเลงในวงมโหรีโคราช วงพนมพร บทเพลงสำคัญต่างๆ ที่ใช้บรรเลง และบทเพลงที่คงเป็นเอกลักษณ์ของวงมโหรีโคราช วงพนมพร มีอะไรบ้าง ในขณะที่วงมโหรีโคราช วงพนมพร เป็นวงมโหรีโคราชเพียงไม่กี่วงในจังหวัดนครราชสีมา ที่ยังใช้ซอหน้าหน้าวงดนตรีว่า “วงมโหรีโคราช” โดยยังคงมีซอพื้นบ้านเป็นเครื่องดนตรีหลักของวง ยังคงมีบทบาทหน้าที่ ความสัมพันธ์รับใช้ชุมชน และสังคม ถูกพัฒนา คงดำรงอยู่ได้ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการสืบค้นศึกษาหาข้อมูลดังกล่าวเท่าที่คงยังเหลืออยู่ในปัจจุบันของบรรพบุรุษบรรพชนไทยเพื่อใช้เป็นข้อมูลที่ส่งผลประโยชน์ไปถึงชุมชนท้องถิ่น และประเทศชาติต่อไป

ภาพประกอบที่ 1 : วงมโหรีโคราชดั้งเดิม เมืองพิมาย นครราชสีมา
ที่มา : สำนักจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2550 : อ้างถึง สอนอง คลังพระศรี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพของวงมโหรีโคราช วงพนมพร อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการบรรเลงของวงมโหรีโคราช วงพนมพร อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร : การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัย จัดกลุ่มประชากรที่ให้ข้อมูลอยู่ทั้งหมด 5 กลุ่ม ได้แก่ หัวหน้าวง ผู้บรรเลงขอ นักดนตรีที่ร่วมบรรเลง ผู้ชมหรือผู้ว่าจ้าง และผู้มีประสบการณ์ ผู้รู้ นักวิชาการ ด้านดนตรีพื้นบ้าน

กลุ่มตัวอย่าง : ผู้วิจัยจัดกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้ 1. หัวหน้าวง ได้แก่ นายพนม จำลองกลาง 2. ผู้บรรเลงขอ ได้แก่ นายพนม จำลองกลาง นายปรีชา มีหมื่นไวย และนายฉลอ ไม้โคกสูง 3. นักดนตรีที่ร่วมบรรเลง ได้แก่ นายสมใจ ประเสริฐ นายสุรเดช กองโคกสูง นายบรรจบ มหาวิระ นายวินัย แจ่มทองหลาง และนายมนัส แจ่มทองหลาง 4. ผู้ชมหรือผู้ว่าจ้าง ได้แก่ นางละมุล นันทจันทิก และนางสมถวิล พินิจใหม่ 5. ผู้มีประสบการณ์ ผู้รู้ นักวิชาการ ด้านดนตรีพื้นบ้าน ได้แก่ นายธวัชชัย ศิริการ นายธงชัย สามสี นายคำตา หมื่นบุญมี และนายวิระศักดิ์ สุภาพ

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมการบรรเลงขอในวงมโหรีโคราช : กรณีศึกษา วงพนมพร จังหวัดนครราชสีมา” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพใช้แนวคิด และวิธีการวิจัยตามแนวทางมนุษยดนตรีวิทยา (Ethnomusicology) นำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ตอบประเด็นคำถามตามวัตถุประสงค์ในเขตพื้นที่วิจัย ก็คือ วงพนมพร วงมโหรีโคราช โดยได้เก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยจาก 2 ส่วน คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร และการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร ผู้วิจัยได้เริ่มต้นค้นคว้าบทวรรณกรรมจากเอกสาร หนังสือ งานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับวงมโหรีโคราช อาทิเช่น วงมโหรีในวงดนตรีไทย วงมโหรีในประเทศกัมพูชา วงมโหรีในอีสาน ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วรรณกรรมพื้นบ้านที่มีความเกี่ยวข้องกับบริบทพื้นที่วิจัย ข้อมูลจากการค้นคว้างานเอกสารในขั้นแรกเริ่มของการดำเนินงานเป็นพื้นฐานความรู้สำหรับเตรียมตัวในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในภายหลัง ตามแผนการดำเนินงานของผู้วิจัยที่ได้จัดทำให้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามแบบเป็นทางการอย่างน้อย 2 ครั้ง โดยครั้งที่หนึ่งสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล และครั้งที่สองสำหรับการตรวจสอบรวมถึงการเพิ่มเติมข้อมูลที่ตกหล่น

การเก็บรวบรวมข้อมูลในภาคสนามนั้น ผู้วิจัยต้องใช้วิธีเก็บข้อมูลด้วยการสังเกต (Observation) ทั้งแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) การสัมภาษณ์ (Interview) บุคคลผู้ให้ข้อมูลอย่างเป็นทางการ (Formal Interview) และการสัมภาษณ์บุคคลผู้ให้ข้อมูลอย่างไม่เป็นทางการ (Unformal Interview) มีผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 4 กลุ่ม คือ 1. หัวหน้าวง ได้แก่ นายพนม จำลองกลาง 2. ผู้บรรเลงขอ ได้แก่ นายพนม จำลองกลาง นายปรีชา มีหมื่นไวย และนายฉลอ ไม้โคกสูง 3. นักดนตรีที่ร่วมบรรเลง ได้แก่ นายสมใจ ประเสริฐ นายสุรเดช กองโคกสูง นายบรรจบ มหาวิระ นายวินัย แจ่มทองหลาง และนายมนัส แจ่มทองหลาง 4. ผู้ชม หรือ ผู้ว่าจ้าง ได้แก่ นางละมุล นันทจันทิกและนางสมถวิล พินิจใหม่ 5. ผู้มีประสบการณ์ ผู้รู้ นักวิชาการ ด้านดนตรีพื้นบ้าน ได้แก่ นายธวัชชัย ศิริการ นายธงชัย สามสี นายคำตา หมื่นบุญมี และนายวิระศักดิ์ สุภาพ ด้วยแบบสัมภาษณ์ที่วางประเด็นคำถามตามวัตถุประสงค์อย่างกว้างๆ เพื่อให้ผู้วิจัยสามารถปรับใช้ได้เหมาะสมกับสถานการณ์ของพื้นที่ภาคสนาม ภายใต้วัตถุประสงค์เดิมของคำถามในการดำเนินงานเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้มีการบันทึกเสียง บันทึกภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว และการจดบันทึก ไว้ใช้เป็นข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล รวมถึงการใช้เป็นข้อมูลอ้างอิงในงานวิจัย

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง สภาพของวงมโหรีโคราช กรณีศึกษา : วงพนมพร อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยได้กำหนดรายละเอียดขอบเขตของการวิจัยในประเด็นต่างๆ ซึ่งมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการวิจัยไว้ดังนี้

1. สภาพของวงมโหรีโคราช วงพนมพร

วงมโหรีโคราช วงพนม เกิดจากหัวหน้าวง คือ นายพนม จำลองกลาง ได้ตั้งวงมโหรีโคราสดั้งเดิมขึ้นในปี พ.ศ. 2535 ชื่อว่า “วงมโหรีโคราช วงพนมพร” มีสมาชิกทั้งหมด 6 คน ใช้เครื่องดนตรี 6 ชิ้น คือ ซอ ปี่ กลองทั้ง ฉิ่ง ฉาบ และกรับ มีนายพนม จำลองกลางเป็นผู้บรรเลงซอ มีผู้ว่าจ้างไปบรรเลงมโหรีโคราชประกอบในงานบวชนาค งานขึ้นบ้านใหม่ และงานเลี้ยงตามบ้าน ได้รับคามนิยมมาตามลำดับ เมื่อกระแสวัฒนธรรมดนตรีตะวันตกเริ่มเข้ามามีอิทธิพลในท้องถิ่น วงมโหรีดั้งเดิมได้รับผลกระทบอย่างมาก งานที่เคยได้รับเริ่มลดน้อยลง

ปี พ.ศ. 2540 นายพนม จำลองกลาง จึงริเริ่มปรับปรุงวงมโหรีโคราสดั้งเดิมให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป ทำการปรับเปลี่ยนรูปแบบวงให้มีลักษณะเป็นวงดนตรีลูกทุ่งผสมกับการร่ำวง ปรับเปลี่ยนเครื่องดนตรีใหม่ เพิ่มกลองชุด กีตาร์เบส กลองคองกา คีย์บอร์ด พิณ และเพิ่มนักร้อง เป็นวงมโหรีโคราชรูปแบบใหม่ แต่คงไม่ทิ้งบทเพลงของวงมโหรีโคราสดั้งเดิม ใช้เพลงดั้งเดิมบรรเลงเป็นเพลงครูก่อนเสมอ มีชอกลางเป็นเครื่องดนตรีหลักในวงเช่นเดิม มีชื่อวงใหม่ว่า “วงมโหรีโคราช ประยุกต์ คณะพนมพร บ้านซ่งอู่” ได้รับความนิยมขึ้นมามากครั้งหนึ่ง รับใช้สังคมที่เปลี่ยนแปลงได้ถึงปัจจุบันปรับตัวเข้ากับสภาพของสังคม แต่ไม่ทอดทิ้งซอซึ่งเป็นดนตรีพื้นบ้านที่สำคัญยิ่งต่อการบอกความเป็นท้องถิ่น อันก่อเกิดความภาคภูมิใจรักในถิ่นกำเนิดของตน ปัจจุบันมีสมาชิกนักดนตรีในวงมโหรีโคราช วงพนมพร ทั้งหมด 8 ท่าน มีผู้บรรเลงซอ 3 ท่าน อันได้แก่ 1. นายพนม จำลองกลาง 2. นายปรีชา มีหมื่นไวย 3. นายฉลอม ไม้โคกสูง มีผู้บรรเลงดนตรีประกอบการบรรเลงอีก 5 ท่านประกอบด้วย 1. นายสมใจ ประเสริฐ 2. นายสุรเดช กองโคกสูง 3. นายบรรจบ มหารีระ 4. นายวินัย แจ่มทองหลาง และ 5. นายมนัส แจ่มทองหลาง

1.1 เครื่องดนตรีและการประสมวง

1) เครื่องดนตรีวงมโหรีโคราชแบบดั้งเดิม : ในรูปแบบวงมโหรีโคราชแบบดั้งเดิมของ วงพนมพร ใช้เมื่อมีการเดินบรรเลงแห่ง งานเข้าทรงตามบ้าน หรืองานพิธีโบราณต่างๆ ใช้วงมโหรีโคราชแบบวงดั้งเดิมในการบรรเลง เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงในวงมโหรีโคราสดั้งเดิมประกอบด้วยเครื่องดนตรี 11 ชิ้น โดยมีเครื่องดนตรีที่ปรากฏดังนี้ 1. ซอ 2. ซอกลาง 3. ซอตัน 4. ปี่แก้ว 5. กลองมโหรี 6. กลองชุด 7. ซอใหญ่ 8. ฉิ่ง 9. ฉาบเล็ก 10. ฉาบใหญ่ และ 11. กรับ

2) เครื่องดนตรีวงมโหรีโคราชแบบประยุกต์: ในรูปแบบวงมโหรีโคราชแบบประยุกต์ของ วงพนมพร ใช้เมื่อมีการนั่งบรรเลง และเดินบรรเลง รูปแบบวงมโหรีโคราชแบบประยุกต์ของ วงพนมพร ใช้ในประเภทงานรื่นเริง เช่น งานแต่งงาน โขนงู แต่ที่นิยมกันมากที่สุด คือ งานอุปสมบท นิยมใช้วงมโหรีโคราชแบบประยุกต์ เครื่องดนตรีที่ใช้ในวงมโหรีโคราชประยุกต์ประกอบด้วยเครื่องดนตรี 8 ชิ้น โดยมีเครื่องดนตรีที่ปรากฏดังนี้คือ 1. ซอกลาง 2. พิณ 3. คีย์บอร์ด 4. กีตาร์เบส 5. กลองคองกา 6. กลองชุด 7. ฉิ่ง 8. ฉาบเล็ก

1.2 บทเพลงในการบรรเลงซอ: บทเพลงที่ใช้บรรเลงของวงมโหรีโคราช วงพนมพร ประกอบไปด้วยเพลงมโหรีดั้งเดิม และเพลงตามสมัยนิยม มีทั้งหมด 26 เพลง ดังนี้ 1. เพลงพัดชา 2. เพลงพม่าแห่กระเจด 3. เพลงล้อเลื่อน 4. เพลงมอญดูดาว 5. เพลงเขมรไล่ควาย 6. เพลงเขมรดำรำพัน 7. เพลงคางคกปากบ่อ 8. นกเอี้ยงเต่านา 9. เพลงพม่าแทงกบ 10. เพลงฝรั่งย้าเท้า 11. เพลงพม่ารำหวาน 12. เพลงม้าย่อง 13. เพลงลาวกระแซ 14. เพลงเจ้าคางคกเขื่อน 15. เพลงชะนีไทย 16. เพลงค้างคาวกินกล้วย 17. เพลงช้าง 18. เพลงบ้องกัญญา 19. เพลงกันตรึม 20. เพลงร่ำวงดาวพระศุภ 21. เพลงเรียมเคียร่า 22. เพลงใจนาง 23. เพลงบ้านนาสัญญารัก 24. เพลงหงส์ทองคะนองลำ 25. เพลงเสียงซอสังสาว 26. เพลงลูกหมดแบบดนตรีไทย

1.3 ความเชื่อและพิธีกรรม : ก่อนการบรรเลงมโหรีทุกครั้งมีความเชื่อเรื่องการไหว้ครูก่อนบรรเลง เป็นการสำรวมใจระลึกถึงพระคุณของครูบาอาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้แก่ศิษย์สมาชิกในวงพร้อมใจกันเปล่งเสียงวาทบูชาพระคุณครูอาจารย์ด้วยความเคารพ โดยความมุ่งหมายพิธีไหว้ครู เพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศล ด้วยการถวายเครื่องสักการะประกอบพิธีกรรมให้แก่ครูบาอาจารย์ทั้งหลายทั้งปวงที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ให้แก่ศิษย์ ผู้บรรเลงจะเกิดขวัญกำลังใจ มีความมั่นใจในการบรรเลง เมื่อได้ผ่านพิธีกรรมการไหว้ครู เป็นการขอขมาลาโทษ หากศิษย์ได้กระทำความผิดที่ผิดพลาดโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ไม่ว่าจะเป็นด้านกายกรรม วาจากรรม หรือ มโนกรรม เพื่อเป็นสิริมงคลทั้งแก่ผู้สอนและผู้เรียน เพื่อเป็นสิ่งเตือนสติให้ศิษย์ระลึกถึงครู อันเป็นเครื่องเตือนใจที่จะประพฤติแต่ในสิ่งที่ดีงาม อยู่ในศีลธรรมจรรยา ตั้งตนอยู่ในโอวาท คำสั่งสอนของครูบาอาจารย์

ประโยชน์ที่ได้รับจากพิธีไหว้ครู คือ สามารถทำให้เกิดความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในฐานะที่เป็นศิษย์มีครูเหมือนกันสามารถนำวิชาความรู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียน ไปถ่ายทอดได้ด้วยคามมั่นใจ ซึ่งเป็นความเชื่อที่มีมาแต่โบราณและ

เป็นธรรมเนียมปฏิบัติอันดีงามของสังคมโดยไม่ต้องกลัวว่าจะ “ผิดครู” เป็นการสร้างศรัทธาให้มีความเชื่อมั่นในวิชาความรู้ที่ได้เรียนมา กล้าแสดงออกไม่เก็บตัว ทำให้มีความรู้กว้างขวางและเข้าใจในพิธีกรรมเช่นนี้อย่างชัดเจนเกิดความสบายใจ หากได้ทำสิ่งใดที่ผิดพลาดไปก็จะได้เป็นการขอขมาครูไปด้วย

ตัวอย่างโน้ต : เพลงพัดชา เพลงครูที่ผู้บรรเลงขอในวงมโหรีโคราช วงพนมพร สามารถบรรเลงได้ทุกคน

โดยเป็นเพลงที่ยังบรรเลงในวงมโหรีโคราสดั้งเดิม และวงมโหรีโคราชประยุกต์

1.4 บทบาทหน้าที่การรับใช้ชุมชน และสังคม: วงมโหรี วงพนมพร มีการรับงานอยู่ 3 ประเภทคือ

1) งานอุปสมบท เป็นงานที่นิยมว่าจ้างใช้วงมโหรีโคราชไปบรรเลงมากที่สุด งานอุปสมบททั้งในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดใกล้เคียง นิยมวงมโหรีโคราชไปบรรเลง ใช้ดนตรีเป็นส่วนประกอบส่วนหนึ่งที่สำคัญประกอบงานเสมอเป็นค่านิยมของคนในสังคม หากมีการทำขวัญนาคก็ต้องมีมโหรีโคราชประกอบกัน ชาวบ้านมักเรียกววงมโหรีโคราชแบบจำง่าย ๆ สั้น ๆ ว่า “วงขอ” มีความหมายที่หมายถึง วงมโหรีโคราช

2) งานกรฐิน-งานผ้าป่า เป็นงานที่มโหรีโคราช บรรเลงคล้ายกับงานอุปสมบท แต่ไม่ใช่เพลงที่เกี่ยวข้องกับงานบวช หากแต่ใช้เพลงประเภทเพลงเบ็ดเตล็ดใช้บรรเลงประกอบในงานรวมถึงบรรเลงเพลงตามสมัยนิยม เพลงลูกทุ่ง ลูกกรุง ในระหว่างการเตรียมงาน ผู้ว่าจ้างใช้วงมโหรีโคราชในการประชาสัมพันธ์เรียกเครือญาติที่อยู่ใกล้เคียงให้ออกมาช่วยงาน

ภาพประกอบที่ 2 : วงมโหรีโคราช วงพนมพร ในงานผ้าป่าสามัคคีบ้านช่องอู่ อ.เมือง จ.นครราชสีมา

ภาพโดย : ชนาวัฒน์ จอนจ่อหอ ผู้วิจัย

3) งานเลี้ยงผีตาปู้ เป็นประเพณีของชาวโคราชที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีในช่วงตั้งแต่หลังสงกรานต์จนตลอดทั้งเดือนหกเน้นเฉพาะวันพุธวันใดวันหนึ่ง แต่เดิมมีเครื่องดนตรีเฉพาะโทนดินเผา ฉิ่ง ฉาบ กรับ ข้องใหญ่ต่อมาได้นำขอ และ ปี่แก้ว ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีในวงมโหรีมาร่วมบรรเลงกับโทนดินเผาที่เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ในการเข้าทรงผีตาปู้มาแต่ดั้งเดิมทำให้การเข้าทรงผีตาปู้ที่แต่เดิมมีเพียงเสียงโทนดินเผาเพียงอย่างเดียว เกิดเสียงเพลงขึ้นทำให้บทเพลงมีความสนุกสนานมากยิ่งขึ้น เวลาต่อมาได้นำวงมโหรีเข้ามาใช้บรรเลงในงานเลี้ยงผีตาปู้ ทำให้วงมโหรี มีบทบาทในพิธีเลี้ยงผีตาปู้ กำหนดรูปแบบวงดนตรีใหม่เรียกว่ามโหรีโคราชประสมวงโทน เมื่อโทนดินเผาที่มีผู้ผลิตลดน้อยลง ทำให้โทนดินเผามีราคาสูงขึ้น ประกอบด้วยลักษณะทางกายภาพของโทนดินเผาที่มีการแตกหักง่าย ชาวบ้านจึงได้เลือกใช้วงมโหรีในการเข้าทรงแทนที่วงโทน เป็นการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมที่สำคัญอีกครั้งหนึ่ง

2. กลวิธีการบรรเลงของวงมโหรีโคราช วงพนมพร

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยในประเด็นต่างๆ ไว้ดังนี้ โดยได้คัดเลือกบทเพลงจากกลวิธีที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัดของสมาชิกผู้บรรเลงขอ ในวงมโหรี วงพนมพร เท่านั้น โดยได้ใช้เพลงพัดชา สำหรับการวิเคราะห์การวางนิ้ว ซึ่งเป็นเพลงครูที่ผู้บรรเลงขอทั้ง 3 ท่าน สามารถบรรเลงได้ รวมทั้งเป็นเพลงที่วงมโหรีโคราชทุกวงสามารถร่วมบรรเลงได้ ส่วนการวิเคราะห์กลวิธีการบรรเลงขอได้คัดเลือกบทเพลงที่ปรากฏกลวิธีนั้นๆ เด่นชัดที่สุดแล้วนำมาบทเพลงนั้นๆ มาวิเคราะห์กลวิธีการบรรเลงขออย่างละ 1 บทเพลง โดยได้คัดเลือกบทเพลงที่ใช้วิเคราะห์กลวิธีการบรรเลงขอ รวมถึงบทเพลงที่ใช้สำหรับการวิเคราะห์การวางนิ้วทั้งสิ้น 11 บทเพลง จากบทเพลงทั้งหมดจำนวน 26 บทเพลง ประกอบไปด้วย เพลงพัดชา เพลงกันตรึม เพลงเรียมเคยรำ เพลงเสียงซอสังสาว เพลงคางคกปากบ่อ เพลงลาวกระแซ เพลงพม่าแทงกบ เพลงล้อเลื่อน เพลงเจ้าคงลากเขื่อน เพลงม้าย่อง และเพลงร่ำวงดาวพระศุภร์ ผลการวิจัยพบว่า

1. กลวิธีการบรรเลงขอของ นายพนม จำลองกลาง พบกลวิธีในการบรรเลงขอทั้งสิ้น 3 กลวิธี คือ

1.1 กลวิธีการประสาย : ผู้วิจัยพบกลวิธีนี้ ในการบรรเลงขอของบทเพลงกันตรึมมากกว่าเพลงอื่นๆ โดยพบการใช้กลวิธีการประสายทั้งสิ้น 12 ห้องเพลง จากบทเพลงทั้งหมด จำนวน 4 บรรทัด 32 ห้องเพลง

1.2 กลวิธีการขย่มสาย : ผู้วิจัยพบกลวิธีนี้ ในการบรรเลงขอของบทเพลงเรียมเคยรำมากกว่าเพลงอื่นๆ โดยพบการใช้กลวิธีการขย่มสายทั้งสิ้น 12 ห้องเพลง จากบทเพลงทั้งหมด จำนวน 4 บรรทัด 32 ห้องเพลง

1.3 กลวิธีการรูดสาย : ผู้วิจัยพบกลวิธีนี้ ในการบรรเลงขอของบทเพลงเสียงซอสังสาวมากกว่าเพลงอื่นๆ โดยพบการใช้กลวิธีการรูดสายทั้งสิ้น 3 ห้องเพลง จากบทเพลงทั้งหมด จำนวน 2 ท่อน โดยท่อนที่ 1 มีจำนวน 4 บรรทัด พบจำนวน 2 ห้องเพลง และโดยท่อนที่ 2 มีจำนวน 5 บรรทัด พบจำนวน 1 ห้องเพลง

2. กลวิธีการบรรเลงขอของ นายปรีชา มีหมื่นไวย พบกลวิธีในการบรรเลงขอทั้งสิ้น 3 กลวิธี คือ

2.1 กลวิธีการประสาย : ผู้วิจัยพบกลวิธีนี้ ในการบรรเลงขอของบทเพลงคางคกปากบ่อมากกว่าเพลงอื่นๆ โดยพบการใช้กลวิธีการประสายทั้งสิ้น 6 ห้องเพลง จากบทเพลงทั้งหมดจำนวน 4 บรรทัด 32 ห้องเพลง

2.2 กลวิธีการพรมสาย : ผู้วิจัยพบกลวิธีนี้ ในการบรรเลงขอของบทเพลงลาวกระแซมากกว่าเพลงอื่นๆ โดยพบการใช้กลวิธีการพรมสายทั้งสิ้น 9 ห้องเพลง จากบทเพลงทั้งหมดจำนวน 6 บรรทัด 48 ห้องเพลง

2.3 กลวิธีการขย่มสาย : ผู้วิจัยพบกลวิธีนี้ ในการบรรเลงขอของบทเพลงกันตรึมมากกว่าเพลงอื่นๆ โดยพบการใช้กลวิธีการขย่มสายทั้งสิ้น 7 ห้องเพลง จากบทเพลงทั้งหมดจำนวน 4 บรรทัด 32 ห้องเพลง

3. กลวิธีการบรรเลงขอของ นายฉลอ ไมโคสูง ปรากฏกลวิธีในการบรรเลงขอด้วยกัน 4 กลวิธี ดังนี้

3.1 กลวิธีการประสาย : ผู้วิจัยพบกลวิธีนี้ ในการบรรเลงขอของบทเพลงล้อเลื่อนมากกว่าเพลงอื่นๆ โดยพบการใช้กลวิธีการประสายทั้งสิ้น 14 ห้องเพลง จากบทเพลงทั้งหมดจำนวน 4 บรรทัดครึ่ง 38 ห้องเพลง

3.2 กลวิธีการขย่มสาย : ผู้วิจัยพบกลวิธีนี้ ในการบรรเลงขอของบทเพลงเจ้าคงลากเขื่อนมากกว่าเพลงอื่นๆ โดยพบการใช้กลวิธีการขย่มสายทั้งสิ้น 9 ห้องเพลง จากบทเพลงทั้งหมดจำนวน 4 บรรทัดครึ่ง 38 ห้องเพลง

3.3 กลวิธีการรูดสาย : ผู้วิจัยพบกลวิธีนี้ ในการบรรเลงขอของบทเพลงม้าย่องมากกว่าเพลงอื่นๆ โดยพบการใช้กลวิธีการรูดสายทั้งสิ้น 8 จุด จำนวน 5 ห้องเพลง จากบทเพลงทั้งหมดจำนวน 5 บรรทัด 40 ห้องเพลง

3.4 กลวิธีการดีดสาย : ผู้วิจัยพบกลวิธีนี้ ในการบรรเลงขอของบทเพลงร่ำวงดาวพระศุภร์มากกว่าเพลงอื่นๆ โดยพบการใช้กลวิธีการประสายทั้งสิ้น 8 จุด จำนวน 5 ห้องเพลง จากบทเพลงทั้งหมดจำนวน 6 บรรทัด 48 ห้องเพลง

ภาพประกอบที่ 3 : กลวิธีการบรรเลงซอ ในวงมโหรีโคราช วงพนมพร

ภาพโดย : ชนาวัฒน์ จอนจ่อหอ ผู้วิจัย

อภิปรายผลการวิจัย

สภาพของวงมโหรีโคราช วงพนมพร ตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2535 โดยมีนายพนม จำลองกลาง ได้ก่อตั้งวงมโหรีโคราช ตั้งเดิมขึ้น โดยใช้ชื่อว่า “วงมโหรีโคราช วงพนมพร” มีสมาชิกในวงครั้งแรกทั้งหมด 6 คน โดยใช้เครื่องดนตรี 3 ประเภท คือ ประเภตีสี่ เป่า และตี อันได้แก่ ซอ ปี่ กลองทั้ง ฉิ่ง ฉาบ และกรับ มีนายพนม จำลองกลาง เป็นผู้สืบทอดคล่องกับ (ธวัช วิวัฒน์ปฐพี, 2538 : 126-135) ที่ได้ศึกษาวิจัย เรื่องมโหรีพื้นบ้านอีสาน อำเภอบุพมหารัตต์ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการวิจัยที่ศึกษาองค์ประกอบของมโหรีพื้นบ้านอีสาน อำเภอบุพมหารัตต์ จังหวัดร้อยเอ็ด ด้านวิธีการบรรเลงเครื่องดนตรีและการประสมวงดนตรี กล่าวว่างมโหรีพื้นบ้านอีสานในจังหวัดร้อยเอ็ดประกอบด้วยเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่า เครื่องตี และเครื่องดีดเป็นหลัก วงมโหรีอีสานมี ปี่น้อย ปี่ใหญ่ กลองมโหรี ฉิ่ง ฉาบ เมื่อเวลาปรับเปลี่ยนกระแสวัฒนธรรมดนตรีตะวันตก เริ่มเข้ามามีอิทธิพลในท้องถิ่น

วงมโหรีดั้งเดิมได้รับผลกระทบอย่างมาก งานที่เคยได้รับเริ่มลดน้อยลงมีความสอดคล้องกับทฤษฎี การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมที่อธิบายหลักทฤษฎีของการแพร่กระจายวัฒนธรรม กล่าวว่า วัฒนธรรมสามารถแพร่กระจายไปยังที่อื่นๆ ได้นั้นต้องยึดหลักภูมิศาสตร์ที่ต้องไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์มาขัดขวาง เช่น ไม่มีภูเขา มหาสมุทร ท้องทะเล หิมะ ป่าดิบที่บดบังที่ทำให้เกิดสิ่งกีดขวางเกิดขึ้น เพราะในสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นอุปสรรคต่อการเดินทางของผู้คนที่มีวัฒนธรรมติดตามตนเองมาด้วย ต่อมา คือ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยหลักที่ส่งผลทำให้เกิดการแพร่กระจายวัฒนธรรมหากัน (นิยพรรณ วรณศิริ, 2540 : 93) วงมโหรีประยุกต์เกิดขึ้นเพราะการกระจายทางวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เกิดจากปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย หากไม่ปรับเปลี่ยนตัวเองให้เข้าตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงสิ่งนั้นๆ ก็มักจะสูญสิ้นตามกาลเวลา

สอดคล้องกันกับทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมที่กล่าวว่า การค้นพบทางวิทยาศาสตร์ก่อให้เกิดเทคโนโลยีใหม่ เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตใหม่มาให้กับผู้คน ความก้าวหน้าของระบบวิทยาศาสตร์ เกิดระบบโทรศัพท์ มีไฟฟ้าใช้ทั่วโลก ความเชื่อต่างๆ เรื่องผี เทวดาต่างๆ มีความสั่นคลอนลงตามลำดับ (สุริชัย หวันแก้ว, 2540 : 156-157) วงมโหรีโคราช วงพนมพร มีการปรับเปลี่ยนการบรรเลง และเครื่องดนตรีในวงให้เท่าทันกับยุคสมัย แต่ยังคงไม่ทอดทิ้งเครื่องดนตรีดั้งเดิม คือ ซอ เพียงแค่ปรับเปลี่ยนวิธีการบรรเลงให้เข้ากับเครื่องดนตรีตะวันตก ใช้ซอกลางเป็นเครื่องดนตรีหลักในวงได้เหมือนเดิม เหตุที่ซอไม่หายไป ส่วนหนึ่งน่าจะเป็นเพราะต้องใช้ในการไหว้ครู ซึ่งเป็นพิธีสำคัญ เหมือนกับดนตรีล้านนาเป็น

วัฒนธรรมที่ได้สืบทอดกันมา โดยมีสละเป็นเครื่องดนตรีเครื่องสายที่ใช้เป็นเครื่องดนตรีสำคัญในวงดนตรีล้านนา (กรณีการโพธาสินธุ์, 2553: 287-289) การเปลี่ยนแปลงวงซอในวงมโหรีโคราช วงพนมพร ถูกปรับเปลี่ยนการบรรเลงให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนไปตามกระแสวัฒนธรรม แต่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นตนไว้ (เลิศศักดิ์ รักสุจริต, 2554) ได้ศึกษาวงมโหรีพื้นบ้านได้ทำการศึกษาวงมโหรีพื้นบ้าน : กรณีศึกษาคณะก้องฟ้า อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา ปรากฏว่ามีการเปลี่ยนแปลงวงมโหรีเช่นเดียวกับวงพนมพร กล่าวคือ มีการนำเครื่องดนตรีตะวันตก อันได้แก่ พิณ มัง ฉาบเล็ก กรับ กลองบองโก กีตาร์เบส และกลองชุดโดยมีการบรรเลงเพลงใน 2 รูปแบบ คือ เพลงดั้งเดิมเป็นประเภทเพลงไทยเดิม และเพลงสมัยปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนไปตามสมัยนิยม แต่ยังคงรับใช้สังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้จนถึงปัจจุบัน ซึ่งการนำเครื่องดนตรีสากลเข้ามามีส่วนร่วมในวงมโหรี ทำให้ชื่อเรียกของวงมโหรีเปลี่ยนไป จากวงมโหรีดั้งเดิมเป็นวงมโหรีประยุกต์

บทเพลงที่ใช้บรรเลงที่ใช้ซอบรรเลงของวงมโหรีโคราช วงพนมพร ประกอบไปด้วยเพลงมโหรีดั้งเดิม และเพลงสมัยนิยมทั้งหมด 26 เพลง มีเพลงสำคัญ คือ เพลงพัดชาและเพลงล้อเลียนที่เป็นเพลงไหว้ครูของวง ก่อนการบรรเลงมีความเชื่อในการไหว้ครู การรับใช้ชุมชน และสังคมวงมโหรีโคราช วงพนมพร รับงานอยู่ 3 ประเภท คือ งานอุปสมบท งานกฐิน-ผ้าป่า และงานเลี้ยงผีตาปู่

ด้านกลวิธีการบรรเลงซอในวงมโหรีโคราช วงพนมพร ผู้วิจัยได้ใช้เพลงที่ผู้บรรเลงซอ โดยคัดเลือกบทเพลงมาจากกลวิธีที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัดของสมาชิกผู้บรรเลงซอ ในวงมโหรีโคราช วงพนมพร โดยใช้เพลงพัดชาที่เปรียบเป็นเพลงครูที่ผู้บรรเลงซอในวงมโหรีโคราช วงพนมพร โดยมีผู้บรรเลงซอ ในวงจำนวน 3 ท่าน ได้แก่ นายพนม จำลองกลาง นายปรีชา มีหมื่นไวย และนายฉลอ ไม้โคกสูง ที่สามารถบรรเลงเพลงพัดชาได้เหมือนกันและต้องบรรเลงก่อนการบรรเลงบทเพลงอื่นเสมอ กลวิธีการบรรเลงสามารถวิเคราะห์กลวิธีที่พบในการบรรเลงซอของ นายพนม จำลองกลาง มาได้ 3 กลวิธี คือ กลวิธีการประสาย กลวิธีการขย่มสาย และกลวิธีการรูดสาย กลวิธีที่พบในการบรรเลงซอของ นายปรีชา มีหมื่นไวย มีอยู่ด้วยกัน 3 กลวิธี คือ กลวิธีการประสาย กลวิธีการพรมสาย และกลวิธีการขย่มสาย ส่วนกลวิธีที่พบในการบรรเลงซอของ นายฉลอ ไม้โคกสูง มีอยู่ด้วยกัน 4 กลวิธี คือ กลวิธีการประสาย กลวิธีการขย่มสาย กลวิธีการรูดสาย และกลวิธีการตีดสาย

กลวิธีการบรรเลงซอ ในวงมโหรีโคราช วงพนมพร (ซัพพงค์ ไชยรัตน์, 2552) ทำการวิจัยเรื่อง เทคนิคการสืขออีสาน เพื่อศึกษาเทคนิคการสืขออีสานของศิลปินพื้นบ้าน และเพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาเทคนิค วิธีการบรรเลงซออีสาน มีเทคนิคปรากฏอยู่ 8 วิธี ได้แก่ เทคนิคการขย่มสาย เทคนิคการพรมสาย เทคนิคการประสาย เทคนิคการเอ้เสียง เทคนิคการรูดสาย เทคนิคการกระตุกคันชัก เทคนิคการเน้นเสียงหนักเบา เทคนิคที่พบมีการกระทำที่ไม่เหมือนกัน และมีความเหมาะสมในอัตราจังหวะช้า-เร็ว ต่างกัน ในการศึกษาครั้งนี้ปรากฏกลวิธีการบรรเลงซอ ในวงมโหรีโคราช วงพนมพร ที่มีสมาชิกผู้บรรเลงซอ ทั้งหมด 3 ท่าน

ผลการวิจัยพบว่า กลวิธีในการบรรเลงซอของวงมโหรีโคราช วงพนมพร ปรากฏกลวิธีในการบรรเลงทั้งสิ้น 5 กลวิธี อันได้แก่ 1. กลวิธีการประสาย ซึ่งสมาชิกผู้บรรเลงซอทั้ง 3 ท่านใช้กลวิธีเดียวกันทั้งหมด 2. กลวิธีการขย่มสาย เป็นกลวิธีที่ใช้กับการบรรเลงซอของ นายพนม จำลองกลาง และนายฉลอ ไม้โคกสูง 3. กลวิธีการรูดสาย เป็นกลวิธีที่ใช้บรรเลงซอของ นายพนม จำลองกลาง และนายฉลอ ไม้โคกสูง ใช้กลวิธีเดียวกันในการบรรเลงซอ 4. กลวิธีการพรมสาย เป็นกลวิธีที่พบในการบรรเลงซอของ นายปรีชา มีหมื่นไวย แต่เพียงผู้เดียว และกลวิธีที่พบว่าเป็นกลวิธีที่พบเฉพาะเป็นที่ปรากฏในการบรรเลงซอของ นายฉลอ ไม้โคกสูง คือ กลวิธีที่ 5 กลวิธีการตีดสาย

ข้อเสนอแนะ

1. เกี่ยวกับซอในวงมโหรีโคราช

ควรส่งเสริมฟื้นฟูและมีการสนับสนุนการบรรเลงซอในวงมโหรีโคราชให้มากขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งการอนุรักษ์เพลงโบราณต่างๆ เนื่องจากการบรรเลงซอในวงมโหรีมีแต่ผู้สูงอายุซึ่งแต่ละท่านต่างมีความโดดเด่นที่แตกต่างกันทั้งแสดงให้เห็นแนวคิดความคิดสร้างสรรค์ของผู้บรรเลงในท้องถิ่นที่สำคัญยิ่งในการอนุรักษ์วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นของบรรพชนไทย ซึ่งช่วงเวลาที่ผ่านมาวงมโหรีต้องทำการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างเต็มรูปแบบโดยเน้นการนำเสนอเครื่องดนตรีตะวันตกมากกว่าเครื่องดนตรีพื้นบ้านดั้งเดิมโดยเฉพาะซอทำให้รูปแบบการนำเสนอถูกปรับเปลี่ยนแปลงไปด้วย ผู้วิจัยมีความเห็นว่าต่อไปซอในวงมโหรีโคราชอาจหลงเหลือแต่ชื่อเพราะเวทีหรือพื้นที่สำหรับให้ผู้บรรเลงซอได้แสดงฝีมือได้

อย่างเต็มที่ อาจส่งผลต่ออาชีพผู้บรรเลงซอคือมีผู้บรรเลงซอที่มีความเชี่ยวชาญขั้นสูงหรือผู้บรรเลงซอมีจำนวนลดลงจึงควรส่งเสริมบทบาทของผู้บรรเลงซอในทุกด้าน เพื่อจะดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมท้องถิ่นอันดีงามของชาติไทยให้คงอยู่สืบไป

2. เกี่ยวกับงานวิจัย

2.1 ควรศึกษาภูมิปัญญาการผลิตซอ และประเภทของซอในวงมโหรีโคราชให้ละเอียด เพื่อใช้เปรียบเทียบให้เห็นถึงลักษณะเด่นและลักษณะเฉพาะของซอในแต่ละพื้นที่ที่เด่นชัด

2.2 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับบทเพลงการบรรเลงซออย่างละเอียดทั้งบทเพลงแบบดั้งเดิมและบทเพลงแบบประยุกต์ ซึ่งมีความโดดเด่นที่แตกต่างกัน ทั้งแสดงให้เห็นถึงแนวความคิดการสร้างสรรคการบรรเลงซอของผู้บรรเลงซอแต่ละท่านแต่ละท้องถิ่นในวงกว้าง นอกเหนือบริบทวงมโหรีโคราช วงพนมพร ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ด้านการบรรเลงซอเพิ่มมากขึ้น

2.3 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับซอในกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ นอกเหนือจากกลุ่มวัฒนธรรมไทยโคราช อย่างเช่น ซอที่ใช้ในกลุ่มวัฒนธรรมลาว ซอที่ใช้ในกลุ่มวัฒนธรรมเขมร ซอที่ใช้ในกลุ่มวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งมีความเกี่ยวเนื่องที่ติดต่อกันในกายภาพทางแผนที่ และในการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมต่อกัน ในท้องถิ่นที่กล่าวมาข้างต้น ล้วนมีวงมโหรีอยู่ทั้งสิ้น ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดวงมโหรีโคราชที่ปรากฏในจังหวัดนครราชสีมาได้ เพื่อจะขยายองค์ความรู้เกี่ยวกับซอในวงมโหรีให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรณีการ์ โพธาสินธุ์. (2553). การบรรเลงสละล้อในวัฒนธรรมดนตรีล้านนา กรณีศึกษาวงสระเรียมศิลป์ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชัยพงศ์ ไชยรัตน์. (2552). เทคนิคการสีซออีสาน. วิทยานิพนธ์ ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต ดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ปีที่พิมพ์ มิถุนายน 2552 : มหาสารคาม.
- ทิพย์วัฒน์ พันธะศรี. (2546). การศึกษาบทเพลงของวงมโหรีอีสาน หมู่บ้านเทียมแซ่ จังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ธวัช วิวัฒน์ปฐม. (2538). มโหรีพื้นบ้านอีสาน อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- นิยพรรณ วรรณศรี. (2540). มานุษยวิทยา ละวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ประสิทธิ์ อินทศร. (2538). ของดีโคราช เล่มที่ 4 สาขาการกีฬาและนันทนาการ. ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏนครราชสีมา. จำนวน 1,000 เล่ม. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.
- มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล. (2557). พจนานุกรมภาษาโคราช. นครราชสีมา : มิตรภาพการพิมพ์.
- เลิศศักดิ์ รักสุจริต. (2554). มโหรีพื้นบ้าน : กรณีศึกษาคณะก้องฟ้า อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุกิจ พลประถม. (2538). ดนตรีชาวอีสานที่กำลังถูกกลืน “มโหรีอีสาน”. ในคำดนตรี.ขอนแก่น : คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุริชัย หวันแก้ว และคณะ. (2540). สังคมวิทยา และมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สนอง คลังพระศรี. (2550). พื้นเมืองชลบท ชำระ และบันทึกประวัติศาสตร์ อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น. ภาพพิมพ์ : ประสานการพิมพ์.